

Hayata, daima hayata.. Dünyaya daha çok hayat katalım!

— NIETZSCHE —

Cilt: VI

Ankara, 20 Haziran, 1929

Sayı: 134

BİR TERBİYE MESELESİ

Bir memlekette umumî terbiye siyaseti denildiği zaman, hatıra çok karışık ve pek çetrefil bir mevzu gelir; filhakika. alelumum mektep içindeki ve mektep dışındaki terbiye müesseseleri ve teşkilâtı, terbiye aletleri ve gayeleri o kadar mütenevvidir ve o kadar sayısız amillerin tesiri altındadır ki, bunları bir mecmuanın musahabe sütunu içine sıkıştırmak, şüphesiz kimsenin hatırandan geçemez; ben de burada, daha fazla mütehassısların boynuna borcolan böyle ağır bir meseleye değil, belki bu mesuliyetli işin yalnız tek bir noktasına umumî bir alâkanın mevzuunu teşkil ebecek tarzda sadece temas edeceğim.

Öyle gözüküyor ki, bugün bilhassa orta tahsil sıralarında oturan genç nesil, bundan evvelki nesillere göre, manen daha az mektep içindedir, mektebe bağlıdır., ve ruhunda tedris ve terbiye aletleri, amilleri ve usulleri daha az yaşamaktadır; denebilir ki, liselerimiz, yeni yetişmekte olan nesil için, adeta kolayca ısınmak-sızın ve sevmeden evvel itaat ederek hatta tahammül edilmesi zarurî bir teşkilâttır: genç bir ömür parçası, ister istemez bu teşkilâtın divarları arasında günler, aylar ve seneler iple çekilerek geçecektir.

Bu hissi, belki izam ediyorum ve belki de bukadar katı ve kara şekilde bunu hiç bir talebe duyuramıştır; fakat öyle zannederim ki, munsif bir talebe kendi içini yokladığı zaman, ne de etrafını tetkikten ruhu yorulmamış bir muallim, hatıralarını ve müşahedelerini tekrar gözden geçirirse, bugünkü lise talebesinin ruhunu, hergünkü düşüncelerini ve duygularını dolduran şeylerin, eskiye nispetle, çok daha fazla mektep haricindeki hayat olduğunu inkâr etmez.

Bunun, bu duygunun ve düşüncenin alâmetleri vardır: onların başında bilhassa mektebe ve mekteple alâka

dar şeylere dair talebe ruhunda, fevkalâde bir kolaylıkla menfi hükümlere doğru uyanıveren temayüllerdir. Sık sık her muallim işidir: “Bu dersi okumanın faydası nedir?,” “Bu kadar ağır gösterilmesinin, bu kadar tafsilatın bize ne lüzum var? Mektepte nizam ve intizamı istihtaf eden umumî veya hususî kaidelerden ve usullerden başlayarak bunları tatbik ile mükellef olanlara kadar bir çok şeyler, çok defa talebenin zekâsına, fuzuli işler ve dar çerçiveler şeklinde inikâs eder. mürebbilerine karşı tereddüde, itimatsızlığa ve hatta kaidekırıcılığa doğru muhtelif şekiller de başgösteren menfi bir heves, çocuğun veya gencin, mektep içinde sarf bir itiyatla ruhunda beslediği ve kuvvetlendirdiği, sevdiği tipik bir zekâ eseri olmaktadır.

Öyle zann ediyorum ki, bu hâl, ne tesadüflerin, ne de şahsî kusurların eseridir; ve ancak bundan dolayı bunu kayde, umumî bir münakaşaya koymağa ihtiyaç vardır. Meseleyi temamlı müşahhas bir şekilde göz önüne getirmek ve yanlış bir telekkiden kurtarmak için şunu da ilâveye lüzum görüyorum: talebe ruhu için çok karakteristik olan bu vaziyet, umumî ve daima bir tarzda değil, belki vakit vakit, mühim bir hadise, bir hüküm veya bir karar karşısında, bazan hasarı bir talebenin sözünde, bazan en umulmadık sakın ve müvazeneli bir gencin hareketinde müşahade edilir: ekseriyetle filan muayyen vakanın, hükmün veya kararın hususî bir neticesi deye ehemmiyet verilmeden geçilen bu münferit tezahürler, dikkat edilirse, tamamen tebellür etmemiş olmakla beraber tenakuzsuz ve az çok sarif bir zihniyetin eserleridir.

Acaba faydasından daha fazla zararlı olması kabul edilebilecek olan bu halin sebepleri nedir?

Bu suale toptan bir cevap vermek mümkün olsa bile, böyle bir cevabın

bize, meselenin herhangi bir cephesini halletmek kudretini bahşedeceğini zannetmem; ve hatta öyle tahmin ederim ki, üzerinde çok karışık müessirlerin rolü sarahatla sezilebilen bu marazî halin ortadan kaldırılması için evvelmirde bütün tezahür şekillerini tespit etmek ve talebenin daima safolan, temiz ve iyiyi istiyen ruhu içinde bu halin hangi şartlardan gıda aldığını birer birer bulmak lâzımdır.

Yalnız bu kadar nazik bir terbiye meselesi üzerinde düşünürken, her hangi bir terbiye kitabının ve müdevven bir terbiye usulünün derhal yardımımıza koşan inananlardan değilim; aynı zamanda hükümlerimize, bilerek bilmiyerek isteyerek istemiyerek, birbirini takip eden nesiller arasında daima mevcut- gizli, fakat inatçı bir cidalin tesir etmemesini temine çalışmak lâzımdır. Ancak o zaman mesele gözümüzün önünde daha fazla canlı olarak tecessüm eder.

Bütün dünyada olduğu gibi, ve belki de çok daha fazla bizde, orta tahsil sistemi, hayata intibaksızlık göstermektedir; bozuk giden, maksadına uyamayan ve arızalı işleyen biri makinenin çıkardığı garip bir ses, lisenin ahengini bozuyor. İçimizden bir çıksa da şöyle söylese: “bugün liselerde okutulan dersler arasında, Darülfünun derslerinden daha fazla yabancılık vardır,, bana öyle gelir ki, bu zat, hiç te mübalağa etmiş olmaz; bir başkası da dese ki: “sinema, dans, spor ve bütün cinsî zevkler, lisenin en nefis dersinden ve en mutena teşkilâtından daha çok, çocukları, dışarıya, dışarının pek te temiz olmıyan köşelerine sürüklüyor,, ben bu sözü söyleyeniyi tekzip edecek vakaları pek nadir gördüğümü ilâve ederim.

Maarifimizde eksik olan programlar ve yeni usuller değil, bence, kuvvetli, sıhhatli bir hayat telâkkisidir.

MEHMET SERVET

Şahsiyata Girişmiyelim

— Mehmet Servet Beye —

«Hayat» in 132 inci sayısında bir felsefi fantazi yazmıştım. Maksadım son zamanlarda pek çok işitmeğe başladığım bir sözün mahiyetini araştırmak idi. Halbuki «Hayat» in 133 üncü sayısında Mehmet Servet Bey, beni, başkalarını teşhir etmesini seven bir cüretkâr diye tavsif ettiler. Ben ise, o yazıda hiç bir kimseyi teşhir etmedim. ve etmek istemedim. Netekim Servet Beyin N. N. diye imza atabilmesi bunu gösterir. Filhakika «bugünkü talebenin Aristo'dan daha âlim oldukları» (?) mes'ele-i evvelce derste alenen söylen-dikten sonra hususî bir mecliste mevzuubahs olduysa da, bundan epice bir müddet sonra aynı esas sözün muaddel bir şekline Hayat mecmusunda Servet Beyin bir yazısında tekrar rastladım. «Hayat» in 122 inci sayısında, biz bugün Eflatun'dan daha âlimiz, deniyordu. Bu cümleyi gördüğüm zaman, neden saklıya-yım, ürktüm. Evvelâ Aristo, sonra Eflatun; ve dedim, bun-dan sonra, bir kaç ay fısıla ile, dünyanın ne kadar tanınmış büyük âlimleri, filozofları varsa hepsi birer cahillik vesikası alacaklar, ve biz de, bu adamların fikirleriyle uğraştığımız için hacil bir vaziyette kalacağız... Bundan mada, bu iddia doğru değildir;

binaenaleyh hatalı olduğu gösterilmelidir. Makalemde, bu sözün neden yanlış olduğunu ispat ettiğim zaman Servet Bey karşıma çıktılar ve gösterdiğim delilleri cerhedecek yerde şahsıma hücum ettiler; ve şunları söylediler:

1 - Yazımda «Eflatun'un dialoglarındaki haşmet» varmış; 2 - Aristo'nun Elektron (= kehlibar) sözünü bilmesi «felsefe için hayretbahş bir buluş» imiş; 3 - bana cevap verirlerse «sinirlenirmişim» ve «darılmadan dinleyeymişim»; 4 - «Avrupa şehirlerinde yaşayup *ezberledikleri* cümleleri anlatmağa çalışan» bir zat imişim; 5 - Servet Beyin «Aristo hakkında sizin bildiklerinizi bilmeyen ve bundan dolayı aklı selimlerini kaybetmemiş olan talebem» dediğine naza an aklı selimini kaybetmiş bir adam imişim; 6 - Aristo'nun «ismi söylenince Orhan Bey kendinden geçer» imiş ve putperestlikten onda parçalar varmış; 7 - «Aristo olacağım diye Encyclopaedia Britannica'yı ezberlemeğe vebunu başkalarına tavsiyeye» kalkmışım v. s., v. s... İki sahifelik yazıda bundan fazla şahsiyata girişmek acaba mümkünmüdür? «Avrupa şehirlerinde yaşarken *ezberlediğim* (?) cümlelerden biri, bu nevi şahsî mü-

nakaşalara girişmemek olduğu için, bu sahaya girmeğe tenezzül etmezsem, beni affederler zannediyorum.

* *

Bugünkü talebenin Aristo'dan daha âlim olduğunu bir taraftan iddia ederken diğer taraftan bu sözü muayyen bir gayeye vasil olmak için söylediğinizi anlatıyorsunuz. Maksadınız cümlelerin hakikî, doğru olduğunu mu söylemektir, yoksa, bu ciheti nazarı itibara almadan sırf «putları yıkmak» için tarafınızdan istimal olunan bir harp aleti midir demek istiyorsunuz, burasını anlayamadım. Fakat en umumî farazıyeyi yaparak her ikisinin de kasdolundğunu kabul ediyorum.

1. Bugün lisede okuyan değil hatta yüksek tahsilini bitirmiş olan kimseler bile Aristo'dan daha âlimdir denemez. Zira âlim mefhumu sırf *malûmat çokluğu* ifade etmez. Alimlikte, malûmatın derinliği ve işlenmiş olması zarurî cihetlerdir; ve bundan dolayı bir kamusu ezberleyen bir kimse âlim olamaz. Netekim türkçemizde bunu ifade eden «çok bilmiş» ve almanca-daki «viel wisserei» sözlerine işaret edebilirim. Hele ingilizce-deki bir söz, bhusus kamus

ezberlemenin, ne kadar manasız olduğunu gösterir: walking dictionary = seyyar kamus, gezici kamus istihfaf mahiyetinde kullanılır. Bu misallerin de gösterdiği veçhile «aklı selim» dahi bir çok malûmatı zihninde üst üste istif eden kimseye *âlim* demeyor. Yanılmıyorsam, âlimliğin en mühim vasfı, muayyen bir malûmat malzemesinin âlim denen kimse tarafından bizzat işlenmiş ve döğülmüş olmasıdır. Eğer lise talebesi Aristo'dan âlim olsaydı dünyada âlimlerden geçecek yer kalmazdı. Artık bu izahattan sonra da «bu günkü talebe Aristo'dan daha âlimdir» iddiasında ısrar edecek olursanız, «aklı selime» muracaattan başka bir çarem kalmaz. Zira bu sözünüz *yanlıştır*.

2. Bu sözleri, bizde ilim sahasında mevcut olduğunu farz ettiğiniz, putları yıkmak için söylediğinize gelince, bunu da doğru bulmuyorum. Zira, Türkün kendisine itimat etmesi için başkalarını tezyif etmesi icap etmez; ve türk talebesi Aristo gibi cihanda ilmi ile tanınmış bir kimseye hürmet eder ve onun gibi olmağa çalışırsa, hiç bir şey kaybetmez ve hatta çok kazanır zannediyorum. Netekim geçenlerde Necmeddin Sadık Bey pek haklı olarak gençliğin son zamanlarda ekseriyetle maddi şeylere ehemmiyet verdiğini ve onları manevî kıymetlere ısındır-

mak için kendilerine büyük adamların hayatlarının öğretilmesini yazıyordu. Aristo'yu yıkmağa kalkmak gençliği maddiliğe sevk etmekle elele gider. Bundan da anlaşılacağı veçhile Aristo, yıkılacak putlardan değil, bilâkis nümune ittihaz edilmesi, hürmet edilmesi ve sevilmesi icap eden büyük adamlardan, âlimlerden biridir. Bizde Aristo gibi bir çok âlimler ve filozoflar çıkacak olursa hoşlanmamanız kabil midir? Ben zannetmiyorum. Cihanın büyük filozoflarına hürmet, putperestlik değildir azizim!

Türk gençliğinin şuurlanması kendisine itimat ederek büyük işler meydana getirmesi için Aristo'dan daha âlim olduğunu *zannetmesi* tamamen aksi bir tesir yapar; bu, genç ruhlarda, o çirkin megalomaniyi tevlit eder. Halbuki megalomani insanı müsbet işlere sevk etmez, bilâkis menfi bir hale kor. İşte bizim manevî hayatımızı kemiren en müthiş mikrop: tenkit, hiç bir şeyi beğenmemek! Nümuneleri pek çoktur; hem de her sahada. İşte bundan kurtulmak lâzımdır; ve bunun için, bu sefer, garp ilminin müessislerini put diye taşlamağa başlamak aynı hatayı tekrarlamaktan başka bir şey değildir. Sonra, memleketimizdeki manevî cereyan, büyük bir hamle ile, kendini şarktan kurtarıp, garptan istifade edeceği bir anda, garplıların «bizden

olmayanlar» dır diye, mücadele hedefi ittihaz edilmesi, mütenakiz olur zannedirim. Binaenaleyh, garbın mahsulü olan, ilmi sevelim mümessillerine hürmet edelim ve talebimizi de buna alıştıralım. Zira artık, maddi ve manevî inkişafımızın garbın vasıtalarıyla olacağını memleketimizde anlamıyan kalmadı ve herhalde siz de bunlar meyanında olmak istersiniz zannediyorum.

**

Yazımda yanlış bir nokta bulduğunuzu söyleyorsunuz. Müsadenizle yanlışın bana değil size ait olduğunu hatırlatayım: münakaşa vaktin müsadesizliğine binaen inkitaa uğrarken «bu sözleri Aristo hakkında söylemek kimseyi aldatamaz, belki *Eflatun* hakkında söylerseniz, aldatabilir» demiş idim. Siz de bilâhere «Hayat» ta Aristo yerine «Eflatun'dan daha âlimiz» demekle benim sözlerimden mülhem olmuş olduğunuzu ispat ettiniz. Eğer ben yanlış bir yol tutmuş olsa idim siz benim sözüme harfiyen sadık kalarak, bilâhere «Hayat» ta yazdığımız makalede bu sözlerimden istifade eder miydiniz? İşte bundan dolayı, müsadenizle, bir tek şahsî ve yine de bana ait olan bir şeye işaret edeyim: beniseveceğiniz, hakikati sevseniz, şahsım için daha çok memnun olurum.

Dr. ORHAN SADEDDİN